

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۸۲ / ۱ / ۳۰

وزارت علوم ، تحقیقات و فن آوری
دانشگاه کردستان

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
تهیه مدرک

موضوع :

۱۳۸۲ / ۱ / ۳۰

ادبیات تطبیقی

ترجمه و توضیح کتاب : الادب المقارن

تألیف (دکتر طه ندا)

پایان نامه :

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات عرب

استاد راهنما:

دکتر محمود ابراهیمی

استاد مشاور:

دکتر عباس اطمینانی

نگارنده :

عباسعلی یوسفوند

مهر ماه ۱۳۸۰

۴۸۵۹۳

وزارت علوم ، تحقیقات و فن آوری

دانشگاه کردستان

ادبیات تطبیقی : ترجمه و توضیح کتاب «الادب المقارن»
تألیف دکتر طه ندا

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی : ارشد زبان و ادبیات عرب

توسط :

عباسعلی یوسفوند

تصویب و ارزشیابی شده توسط کمیته پایان با درجه : بسیار خوب

آقای دکتر : محمود ابراهیمی استاد راهنما و رئیس کمیته (محل امضاء)

آقای دکتر عباس اطمینانی (استاد مشاور) مرتبه : استاد بسیار

آقای دکتر سید محمد خالد غفاری (عضو هیأت داوران) مرتبه : استاد یار

آقای دکتر شهریار همّتی (عضو هیأت داوران) مرتبه : استاد بسیار

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه کردستان

ماه و سال خاتمه پایان نامه

۸۰/۵/۲۵

تقدیر و تشکر :

بر خود لازم دانستم که از استاد ارجمند دکتر محمود ابراهیمی که به عنوان استاد راهنما اینجانب را در امر پایان نامه ارشاد نمودند و همچنین از دکتر اطمینانی که به عنوان مشاور بنده و از همه استاتیدی که بنحوی راهنمایهای لازم را ارائه دادند کمال تشکر و قدردانی کنم ، امید است همچنان در پناه احد منان سرافراز و پیروز باشند . همچنین در پایان از همسر گرامیم کمال سپاسگزاری را دارم که در طول مدت تحصیل اینجانب ، نهایت صبر و بردباری را در برابر مشکلات از خود نشان دادند .

نام خانوادگی دانشجو: یوسفوند باباکمالی	نام: عباسعلی
عنوان پایان نامه: ادبیات تطبیقی: ترجمه و توضیح کتاب «الادل المقارن» تألیف دکتر طه ندا	
استاد راهنما: دکتر محمود ابراهیمی	
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: زبان و ادبیات عرب
محل تحصیل (دانشگاه): کردستان	گرایش: ادبیات عرب
دانشکده: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ فارغ التحصیلی: مهرماه ۸۰
تعداد صفحه: ۲۸۴	
کلید واژه ها: (واژه هایی که بیانگر موضوع پایان نامه است). ادبیات، عربی، تطبیقی	
چکیده:	
<p>ادبیات تطبیقی آنطور که از اسمش برمی آید نحوه مقایسه و تطبیق ادبیات و زبانها را ارائه داده و پیوند ادبی را با دیگر ادب روشن می کند و شیوه تأثیر و تأثر ادبیات و زبانهای مختلف را بیان می دارد، اهمیت و نقش ادبیات تطبیقی بر همگان روشن است. دکتر طه ندا در این زمینه کتابی تدوین کرده است که بیشتر متوجه ادبیات تطبیقی اسلامی در میان ادبیات فارسی، عربی و ترکی است و موضوعات آن در این زمینه با هم رابطه تنگاتنگ دارند. این کتاب اهمیت ادبیات تطبیقی را در دو زمینه قومی و جهانی بیان می کند و فواید آن را روشن می نماید که این فواید عبارتند از: تقارب میان ملتها، شناخت آداب و رسوم، طرق تفکر، آمال و آرزوهای ملی و قومی و تبادل منافع و مصالح.</p> <p>همچنین برای بحث ادبیات تطبیقی اسباب و ادواتی معرفی می کند که عبارتند از: پژوهشهای تاریخی و شناخت زبانهای مختلف که برای این منظور یک امر ضروری است. این رساله ترجمه و توضیح این کتاب مهم در ادبیات تطبیقی اسلامی به زبان فارسی است.</p>	

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

* ادبیات تطبیقی : تعریفش - موضوعاتش - اسباب و ادوات بحث *

- ۱ ادب چیست ؟
- ۱۲ ادبیات تطبیقی چیست ؟
- ۱۸ اهمیت بحث ادبیات تطبیقی
- ۲۳ ادوات و اسباب بحث

* جریانات لغوی *

- ۲۶ زبان عربی در جهان اسلامی
- ۲۸ بین عربی و فارسی
- ۲۹ زبان فارسی
- ۳۱ فارسی اسلامی جدید
- ۳۸ فارسی و عیوب زبان عربی
- ۵۴ الفاظ فارسی در عربی
- ۶۴ الفاظ عربی در فارسی
- ۶۹ تأثیرات زبان عربی در زبان فارسی
- ۷۲ مقایسه بین فارسی و ترکی
- ۷۹ گرایش اتراک به طرف غرب و نظرگپ در این مورد
- ۸۳ مقایسه بین فارسی و اردو

* به سوی ادبیات تطبیقی اسلام *

- ۸۴ به سوی ادبیات تطبیقی اسلامی
- ۹۰ محمد اقبال و وحدت اسلامی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۷	پیوند اتراک با ادبیات فارسی
۱۰۱	نمونه های امتزاج ادبی اسلامی
۱۰۱	سعدی شیرازی
۱۰۳	علی شیرنوائی
۱۰۴	ابن عربشاه
۱۰۵	محمد عاکف و یحیی کمال بیالیتی

* جریانات ادبی *

۱۱۱	اشارات فارسی در اشعار عربی
۱۱۹	قرآن کریم و ادبیات فارسی
۱۲۱	اسلام و ادبیات صوفیانه
۱۲۲	متنبی و شعراء ایران
۱۲۳	ابونواس و رودکی
۱۲۹	ارداویراف و ابوالعلاء و خیام و دانته
۱۳۸	جاوید نامه
۱۳۹	کلیله و دمنه
۱۴۷	قصص حیوانات در ادبیات جهان
۱۵۱	مرزبان نامه
۱۵۳	الف ليله و ليله (هزار و یک شب)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵۴	مجنون لیلی در ادبیات عرب
۱۵۷	لیلی و مجنون در ادبیات فارسی
۱۶۵	لیلی و مجنون در ادبیات ترکی
۱۶۹	مقامات
۱۹۱	تأثیر عربی در مقامات فارسی
۲۰۳	حوادث تاریخی و پدیده های اجتماعی
۲۰۴	شهادت امام حسین
۲۰۷	خواندن روضه
۲۰۸	اشعار محتشم کاشانی
۲۱۰	اشعار تعزیه
۲۱۱	سقوط بغداد
۲۱۲	انتونیو و کلیوپاترا
۲۲۵	نوروز
۲۳۴	مهرگان
۲۳۷	سده
۲۴۰	قالبهای نظم
۲۴۱	رجز
۲۴۳	ملّع
۲۴۴	مردف
۲۴۴	تنظیم و سرودن قصیده

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	* ادبیات اسلامی در اروپا *
۲۵۱	تأثیرپذیری زبانهای اروپایی از زبانهای اسلامی
۲۵۳	تأثیرپذیری ادبیات اروپایی از ادبیات اسلامی
۲۵۳	شعر عربی - شعر عامیانه (زجل)
۲۵۶	مقامات
۲۶۳	ویلیام جونز و کتابش
۲۶۸	ویکتور هوگو و دیوان شرقی او
۲۶۸	عمر خیام نیشابوری
۲۷۲	گوته و ادبیات اسلامی
۲۷۹	ریلکه
۲۸۱	خلاصه البحث باللغه العربیه
۲۸۳	فهرست منابع و مآخذ

از آنجایی که دریای علم ، دریای بیکرانی است که ابتدا و انتها ندارد ، بنابراین هر انسانی فقط مطابق ذوق خویش از آن برداشت می کند و توشه می چیند ، علم و دانش بشری راهنمای انسان است که چگونه تندرستی خود را بیکه از بزرگترین نعمتهاست ، مصون و محفوظ دارد ، کدام تاریکی است که نور علم ، آن را منور نسازد و کدام درد است که دست توانای بشری برای درمان آن چاره جویی نکند ، دانشجویان دانشگاههای امروزی هم خود مجموعه بسیار کوچکی هستند که میل سیری ناپذیری خود را با رهنمودهای مخلصانه اساتید محترم از این دریای بیکران اشباع می کنند ، اینجانب هم جزئی ناچیز از این مجموعه هستم ، مدت دو ترم تحصیلی بود که انتخاب رساله که کاری بس مشکل است ، ذهنم را به خود مشغول کرده بود ، سرانجام با پیشنهاد خود و تأیید مدیر محترم گروه ادبیات عرب جناب استاد ارجمند آقای دکتر ابراهیمی ، کتابی را تحت عنوان « الادب المقارن » انتخاب کردم که علاوه بر ترجمه آن به صورتی روان ، تا حد امکان توانستم اسالیب و تعابیر مختلف چند زبان از یک عبارت را کنار آن در رساله ام قید نمایم ، شاید با این کار هر چند ناچیز دینی را به جامعه دانشگاهی ادا کرده باشم ، این کتاب همانطور که از اسمش پیداست نحوه مقایسه و تطبیق ادبیات و زبانها را ارائه میدهد و روشن می کند و پیوند ادبی را با دیگر آداب مشخص می سازد که چگونه از همدیگر تأثیر می پذیرند و اهمیت ادب تطبیقی را در دو زمینه قومی و جهانی بیان می کند و فواید آن را که عبارتند از : تقارب میان ملتها ، شناخت آداب و رسوم ، طرق تفکر ، آمال و آرزوهای ملی و قومیشان و خلاصه تبادل منافع و مصالح آنان را با داد و ستد و تأثیر و تأثر برای خواننده روشن می کند و برای بحث در ادبیات تطبیقی ، اسباب و ادواتی را معرفی می کند که این اسباب و ادوات عبارتند از :

الف - پژوهشهای تاریخی که به وسیله آن بر رفتار قهرمانان و بررسی هایی در این باره و همچنین تجزیه و تحلیل نمونه های معروف ادب بشری ، آگاهی حاصل می گردد . ب - شناخت زبانهای مختلف که برای این منظور به عنوان یک امر ضروری بشمار می رود . لذا پس از این تصمیم که خود مهمترین

مرحله شروع یک تحقیق بشمار می رود. کار خود را آغاز کردم، شیوه کار به گونه ای است که ابتدا متن کتاب را از آغاز تا انتهای آن که بالغ بر دویست و هشتاد صفحه می باشد به دقت مورد مطالعه قرار دادم، بار اول موضوع کلی آن را به خاطر سپردم سپس هر پاراگرافی را جداگانه می خواندم و برداشت خود را از مفهوم واقعی آن در قالب کلماتی قابل فهم بر روی کاغذ یادداشت می نمودم و فقط مطالب و لغات مشکل را مشخص می نمودم، به طوری که از ترجمه لغت به لغت پرهیز نموده و سعی داشتم که به ترجمه واقعی آن نیز لطمه ای وارد نشود، در ضمن هر جایی که با پیشنهاد استاد لازم به توضیح بیشتر بود، آن را در داخل پرانتز تشریح نموده ام تا هیچ نکته مبهمی بر خواننده پوشیده نماند. کاری که برای بنده بسیار مشکل جلوه می کرد ترجمه اشعار مختلف کتاب بود، زیرا حدود ۵۰۰ بیت شعر داشت که بعضی ساده بودند ولی برای ترجمه بعضی دیگر از اشعار لازم بود به دیوانهای مختلف و شرح دیوانها مراجعه کرده و از استاد محترم دکتر ابراهیمی کمک بگیرم و برای اینکه در جریان مطالب کتاب قرار بگیرم علاوه بر منابعی که در متن کتاب آمده است به کتب لغت عربی و متن مقامات بدیع الزمان و مقامات حریری و شاهنامه فردوسی نیز مراجعه نموده ام.

سپس متن ترجمه و توضیح خویش را مجدداً بررسی کردم تا اگر حذف و اضافاتی لازم باشد در آن دقت لازم مبذول شود. شایان ذکر است که پاورقی مطالب نیز با توجه به پاورقی های خود کتاب ذکر شده است. در پایان بر خود واجب می دانم که از جناب آقای دکتر ابراهیمی و دکتر اطمینانی که به عنوان استاد راهنما و استاد مشاور مرا رهنمون شدند تشکر و قدردانی کنم، چرا که به دقت به مطالعه پایان نامه پرداخته و هر جا که لازم بوده به جرح و تعدیل مطالب پرداخته اند. اگر احیاناً نواقصی مشاهده می گردد ناشی از این است که این رساله نخستین تجربه پژوهشی و تحقیقی اینجانب است.

عباسعلی یوسفوند

(مقدمه مؤلف)

ادبیات تطبیقی از جمله موضوعات و بحثهای جدید ادبی است که اخیراً نزد اروپاییان نشأت گرفته است و جایگاه خود را در میان موضوعات ادبی مشرق زمین پیدا کرده است و بی شک با زمانه رشد و نمو خواهد کرد و توجه محققان و پژوهشگران عرب به آن چشمگیر خواهد بود. ادبیات تطبیقی به این اعتبار، یک بحث و پژوهش اروپایی است و از آنجا سرچشمه گرفته و مورد توجه آنان می باشد و ریشه در تحقیق و بحث ادبیات اروپایی و جریانات فکری اروپائیان دارد، و به حوادث تاریخی و روابط اجتماعی و انعکاس این حوادث و روابط در ادبیات آنها اهتمام می ورزد. و همه اینها اموری طبیعی هستند. زیرا هر بحث ادبی که از محیط معینی سرچشمه می گیرد، مظاهر و سمبلهایی را که نشانه آن محیط است، به همراه خود دارد، و هر کاری که انسان زیاد به آن پردازد، باید در ورای آن انگیزه ای باشد که او را به سوی آن کار سوق دهد و در آن، راهی هموار باشد که در آن سیر نماید تا به اهداف خود نائل گردد.

بی شک ما با آگاهی از این بحثها و تحقیقات نزد اروپائیان، بسیار بهره مند می شویم، ولی اگر همه این بحثها را به دانشجویان و روشنفکرانمان منتقل کنیم بدون اینکه، اختلاف تاریخی و تفاوتهای محیطی و تفاوت انگیزه ها و اهداف را در نظر بگیریم، در کار خود به خطا رفته ایم. به عنوان مثال گمان نمی کنم موضوع بررسی اقسام زبانهای عربی و شرقی در موضوع ادبیات تطبیقی، نسبت به تأثیر شکسپیر روی فنّ نمایشنامه نویسی در فرانسه یا تأثیرات ادبی متبادل بین فرانسه و آلمان و نیز گسترش فنّ داستان نویسی در اسپانیا و فرانسه و همچنین بیان نمونه های انسانی در جامعه اروپایی که موجب پدید آمدن تصویرهای ادبی و روحی در ادبیات اروپائیان شده است، کمتر باشد.

این گونه موضوعات و نظایر آنها، در ادبیات تطبیقی جز برای اروپائیان و یا کسانی که متخصص در ادبیات اروپایی هستند سودمند نیست. ولی برای غیر اروپائیان، با ادبیاتشان بیگانه بوده و هیچ ارتباطی با آن ندارد و جزء مقومات و پایه های تشکیل دهنده فرهنگشان محسوب نمی گردد.

ما هنگامی که درس ادبیات تطبیقی را برای دانشجویان و روشنفکرانمان ، بجز آن گروه اندکی که در ادبیات اروپایی تخصص دارند ، ارائه می دهیم ، باید برای آن راهی دیگر در پیش گیریم . با رعایت اصول و قواعد بحث ادبی ، باید به ملت عرب و دیگر ملت‌هایی که با آن آمیزش داشته و پیوند محکمی دارند و به واسطه همکاری و دوستی و الفت با آن به صورت جامعه بزرگ اسلامی شکل گرفته اند ، بنگریم . در میان ملت‌های جهان ، ملتی وجود ندارد که در پیوندها و تأثیرات فیما بین آن به چیزی رسیده باشد که گروهی از ملت‌های مسلمان مثل عرب ، فارس و ترک که بحث ادبی را در این سخنرانیها و کنفرانسها به آنها اختصاص داده ایم ، بدان دست یافته باشد .

بعد از این ، بدیهی است که ما هنگامی که ادبیات تطبیقی را مورد بحث و بررسی قرار می دهیم ، راهی برخلاف راه اروپائیان طی می کنیم که موضوع بحث و انگیزه ها و اهداف آن ، متفاوت است ، زیرا محور بحث ما در این سمینارها ، زبان عربی و دیگر زبانها و ادبیات مرتبط با آن است که در همدیگر دارای تأثیر و تأثر بوده اند . و این مانع آن نمی شود که به طور ضروری به پدیده های ادبی که از ادبیات اسلامی به اروپائیان منتقل شده است ، اشاره ای نداشته باشیم .

بعد از این ، تنها نکته ای که باقی مانده و باید به آن اشاره کنم ، این است که آنچه در این کتاب آمده است ، صرفاً نشانه های راه و نقطه محوری تحقیقات عمیقتر و گسترده تر است ، اگر خداوند کار را آسان گرداند و یاری نماید . از خداوند می خواهم که توفیق دهد و به راه راست هدایت گرداند .

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
تهیه مدرک

« طه ندا »

« بیروت ۷۵/۱/۱۹ »

« مقدّمه این چاپ »

این چاپ از کتاب ادبیّات تطبیقی دارای اضافاتی است . و بعد مهم آن ، همان است که وابسته به پیوند قوی میان ادبیّات اسلامی می باشد . بر این موضوع تحت عنوان « نحو ادب اسلامی مقارن » تکیه شده است ، زیرا هدف از تألیف این کتاب را روشن می کند ، همانطور که در مقدّمه موجز چاپ اوّل صادره از بیروت ۱۹۷۳ و چاپ دوّم صادره از بیروت نیز در سال ۱۹۷۵ ، آمده است . با اینکه در مقدّمه این دو چاپ ، به این هدف اشاره کرده ام ، ولی اشاره مختصری بود . بهتر است که بسیاری از خوانندگان به مطالعه مقدّمه کتابها توجه نداشته باشند تا هدف مؤلف را بفهمند . و اینجاست که توجه من به بیان اندیشه خویش ، در متن کتاب به طور مفصّل آمده است . امیدوارم بعد از آن به هدفی که معین نموده ام نزدیک شوم . خداوند توفیق دهنده است .

« طه ندا »

«اسکندریه ۱۹۷۹/۱/۱۹»

((ادبیات تطبیقی ! تعریفش ، موضوعاتش ، - اسباب و ادوات بحث)) .

ادب چیست ؟

قبل از آنکه در مورد ادبیات تطبیقی صحبت کنیم ، بهتر است که موضوع را با تعریف ادب به طور عام شروع کنیم . در تفسیر و تفصیل معانی ادب ، میان ادباء اختلاف نظر وجود دارد . کلمه ادب ظاهراً یک کلمه کوتاه و ساده است ولی با اندکی نزدیکی به آن ، جهت معرفی ، معلوم می شود که بسیار پیچیده است . و در بیان پیچیدگی آن همین کافی است ، که یادآور شویم کسانی که سعی در تفسیر و تعریف این کلمه داشته اند ، علیرغم تعداد کثیرشان ، هنوز در این باره به یک رأی قاطع و منطقی نرسیده اند . و همچنان کوششی که هر نویسنده برای تعریف ادب مصروف می دارد ، دلیل روشنی برای وجود اختلاف در تفسیر و معنا و تعیین مدلول آن می باشد . و اگر اینان با هم متفق القول بوده و از میان این همه تفسیرهای فراوان ، برای ادب ، تفسیر و تعریفی برمی گزیدند ، مسلماً از این رنجی که هر نویسنده ای از آن ، با آنها مواجه است ، راحت گشته و خواننده نیز ، آنگاه که به قرائت کتابی از کتب ادب همّت می گماشت ، از این اختلافی که در برابرش ظاهر شده ، آسوده می شد .

در اینجا آنچه را که در تفسیر و تعریف کلمه « ادب » دیده ایم ، بیان خواهیم کرد . اما هرگز تلاش و جدّیت ما در این زمینه ، بهتر از تلاشهای گذشته نمی باشد . ولی این امر ، مانع تلاش و اظهار نظر ما بعد از تفکر و دقت فراوان ، نمی باشد . به نظر من ، ادب همان تأثیر است . و هر تأثیری که از طریق زبان ایجاد شود ، ادب است . میان ادیب و خواننده پیوندی وجود دارد ، زیرا ادب تأثیرگذار و خواننده تأثیرپذیر است و ادب همان تأثیری است که از ادیب به خواننده منتقل می شود . گاهی این تأثیر ، در راه عرضه آن بر موضوع یا اسلوبی که به کار می گیرد ، یا قدرت بر توصیف و تجزیه و تحلیل یا حتی تزلزل افکار مستحکم و قوی در ذهن خواننده و یا انتقال آن از افکار او ، که گویی مورد علاقه و خوشایند نویسنده است ، متفاوت می باشد .